

МЛЕЧНОТО ГОВЕДОВЪДСТВО – СЪСТОЯНИЕ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Вергиния Гайдарска

Институт по животновъдни науки – Костинброд

РЕЗЮМЕ

Млечното говедовъдство е основен подотрасъл на аграрния сектор както в света, така и у нас. Целта на настоящето изследване е да се анализират тенденциите в развитието на млечното говедовъдство в България и в световен мащаб. В глобален мащаб протичат процеси на консолидация, модернизация, окрупняване и концентриране на млечните стада, и повишаване на средната млечност. В страната се наблюдава тенденция на намаляване броя на млечните ферми с 1 до 9 млечни крави, увеличаване на стопанствата, в които се отглеждат повече от 15 животни, и нарастване на средната млечност. Въпреки протичащите процеси на окрупняване и модернизиране, и увеличаване на средната млечност, количеството произведено краве мляко в България и броят на млечните животни постепенно намаляват.

Ключови думи: млечно говедовъдство, тенденции, количество произведено краве мляко

Всепризнато по своята динамичност и ефективност на развитие, отворено към световните пазари, млечното говедовъдство в света осигурява над 89,9% от млякото и млечните продукти, и 49,9% от производството на месо на световния пазар (FAO, 2015). Световният пазар на мляко е много малък и съставлява само 7,5% от вътрешната търговия, а в ЕС дори не се отчита – основно произведеното мляко се продава във вид на млечни продукти. Производството и преработката на краве мляко в света, в глобален мащаб, бележи изключителен прогрес, като основното повишаване в производството на мляко и млечни продукти се дължи преди всичко на увеличаване продуктивността на кравите, а не на техния брой (DAAS, 2014). Непрекъснатото нарастване на населението в света ще доведе до увеличаване производството на хранителни стоки, в т. ч. и на производството на краве мляко, с тенденция в близко бъдеще за по-нисък краткосрочен икономически растеж (за развиващите се страни и бедните райони), който ще ограничава ръста на доходите на хората, като по този начин ще доведе

до намаляване на потенциала за растеж, което рефлектира в търсенето на произведените стоки (Русев и др., 2008; Гайдарска и др., 2010; Кръстев, 2011; Харизанова и др., 2012; Гайдарска, Игнатова, 2013).

Целта на настоящето изследване е да се проследят тенденциите на развитие и предизвикателствата пред млечното говедовъдство, да се анализират динамиката на растеж в производството на краве мляко, темповете на изменение в броя на млечните крави в света и страната ни.

МАТЕРИАЛ И МЕТОДИ

Анализирани са тенденциите на развитие в млечното говедовъдство, динамиката на изменение на броя млечни крави и на количеството произведено краве мляко в световен мащаб и в страната ни. Използвани са различни статистически данни и източници (DAAS, 2013, 2014; FAO, 2015; Dairy World Markets and Trade, 2015; 2010; Eurostat News, 2009, 2010; МЗХ „Агростатистика“). На национално ниво е проследено

дена динамиката на изменение на броя млечни крави и са анализирани различните категории млечни ферми, при различни технологии на отглеждане. Информацията е взета основно от данни на МЗХ (www.mzh.government.bg).

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

Развитието на млечното говедовъдство в света постигна изключителен прогрес, който се дължи на постиженията в популационната генетика, селекцията, ембриотрансфера, компютризацията, клонинга, системите на хранене, доилната техника, съвременния мениджмънт, храненето, иновационните технологии (Burnside, 1994; Buckley, 2000; Haiger, 2000; Harris, 2000; Lusy, 2001; Hoffman, 2005; Pursley et al., 1998), и е обект на изследване на много автори: Гайдарска и др., 2010, 2011; Козелов и Гайдарска, 2011; Гайдарска и кол., 2011; Кръстев, 2011; Харизанова и кол., 2010;

Harizanova, 2009, 2013. Млечният сектор в световен мащаб предоставя големи възможности и нови предизвикателства пред агробизнеса. В глобален мащаб протичат процеси на окрупняване и концентриране на млечните стада, и повишаване на средната млечна продуктивност (Гайдарска и др., 2010; Игнатова, 2013). В света се отглеждат над 264 569 946 (данните са за 2013 г.) млечни крави, като през последните няколко години броят им е относително постоянен, по данни на (“Dairy World Markets and Trade, July, 2014, USDA”). В някои региони се наблюдава леко намаление – Европа и Северна Америка, а в други – слабо увеличение – Океания, Латинска Америка и Азия. Промените в броя на кравите в отделните страни не са еднопосочни. Намалването на поголовието млечни крави е по-силно изразено в страните от ЕС. В същото време общото производство на мляко слабо намалява през последните 2–3 години, което е резултат от повишаване млечността на кравите.

Таблица 1. Брой млечни крави в различните наблюдавани страни на света, по години

Table 1. Number of dairy cows in different countries of the world observed, by years

Брой млечни крави Number of dairy cows	Years / Години					
	2011	2012	2013	2014	2015 Декември December	2015 Юли July
Аржентина / Argentina	2,150	2,191	2,100	1,900	2,000	1,786
Австралия / Australia	1,620	1,650	1,650	1,700	1,705	1,705
Бразилия / Brazil	19,200	19,900	20,450	20,680	21,300	21,300
Канада / Canada	983	960	961	955	955	955
Китай / China	7,620	7,800	8,350	8,500	9,000	8,400
Европа – ЕС 28 / European Union (EU) –28	23,122	23,053	23,193	23,481	23,700	23,500
Индия / India	44,900	46,400	48,250	50,500	52,500	52,500
Япония / Japan	805	813	798	773	775	775
Корея / Korea	191	209	206	204	203	203
Мексико / Mexico	6,400	6,350	6,300	6,350	6,400	6,400
Нова Зеландия / New Zealand	4,816	5,010	5,005	5,264	5,137	5,200
Филипините / Philippines	14	15	16	18	21	21
Русия / Russia	8,650	8,600	8,250	8,050	7,850	7,750
Тайван / Taiwan	55	59	60	60	59	59
Украйна / Ukraine	2,631	2,583	2,554	2,545	2,480	2,480
Общо / Total	123,631	125,794	128,143	130,980	134,085	133,034
САЩ / USA	9,199	9,237	9,221	9,256	9,325	9,315
Общо за света / Total for the world	132,356	135,031	137,364	140,236	143,410	142,349

Източник: / Source: “Dairy World Markets and Trade”, July, 2015, USDA.

В тези страни продължава постепенното намаляване на субсидиите, което води до отпадане на неконкурентните ферми и повишаване размера на стадата на конкурентните. (“Dairy CO World Markets and Trade”, July, 2013, 2014, USDA). В табл. 1 е представена динамиката на изменение в броя на млечните крави за отделните (само за наблюдаваните) страни през последните години. Броят на млечните крави, според “Dairy World Markets and Trade”, July, 2015, USDA, за периода 2011–2015 г., възлиза на 143,410 милиона крави, като през последните 5 години броят им е относително постоянен – в световен мащаб се наблюдава тенденция на стабилизиране на броя млечните крави. Прави впечатление, че водещите страни в света, производители на краве мляко, са стабилизирали млечните си популации за производство на краве мляко. В процеса на стабилизиране на поголовието от млечни крави в света се наблюдава ясно изразена тенденция на намаление в броя на кравите в някои страни от ЕС, Канада, Аржентина, Русия, Япония, а в други региони – Индия, се наблюдава увеличаване в броя на млечните крави, и това увеличение е от 1,7% за 2015 г. В страни като Бразилия, Нова Зеландия, Австралия, САЩ, ЕС (като цяло), Украйна имаме леко увеличение в броя на кравите. Повечето страни стабилизират млечните си популации – Мексико. Намаляване на поголовието на млечни крави е по-силно изразено в страните от ЕС, като в същото време общото производство на мляко слабо намалява, с тенденция на стабилизиране за последните 5 години, което е резултат от повишаване млечността на кравите. В тези страни продължава постепенното намаляване на субсидиите, което води до отпадане на неконкурентните млечни ферми и повишаване размера на стадата на конкурентните. Прави впечатление, че страните, които увеличават броя на кравите, имат по-голям процент на увеличение в млечното производство. Съотношението на процента на увеличение на броя на кравите и този на производството в Австралия е 20,1:40,7%, Аржентина – 19:39,3%, и Нова Зеландия – 31:31,2% (Русев и др., 2008). В тези страни говедовъдството не се субсидира. Лидерите – страни-конкуренти в млечното

говедовъдство, имат и най-благоприятни природо-климатични условия, като в същото време интензивно внедряват съвременни технологии, балансирано хранене и комфорт за животните (Русев и др., 2008). Краве мляко практически се произвежда във всички страни на света. Производството на краве мляко надхвърля 83% от общото световно производство. На табл. 2 е представена динамиката на изменение в производството на краве мляко за отделните, селектирани (наблюдаваните) страни в света за годините, (2011–2015 г.) в тонове (1000 тона) (“Dairy World Markets and Trade”, July, 2015, USDA). Световното производство на краве мляко през 2015 г., за наблюдаваните страни, възлиза на около 492,798 млн. тона, с 1,3% увеличение, средно, за развитите страни в света (табл. 2). Увеличение в обемите мляко е реализирано и в страни като Китай и Индия. По прогнози на световни анализатори (по данни на IDF за 2014 г.) производството на краве мляко през следващите 12 години (т.е. през 2025 г.) ще се увеличи с още 150–170 милиона тона, и от 500 милиона т. произведено краве мляко за 2015 г. ще достигне и надхвърли 700 милиона тона до 2025 г. (по прогнози към 2025 г. се очаква населението на земята да надхвърля 8,4 млрд. души). Европейският Съюз и Южна Азия (Индия, Бразилия, Судан, Пакистан) се явяват най-големите световни производители на краве мляко, те произвеждат над 45% от световното производство на краве мляко. Европейският съюз (ЕС) е световен лидер в производството на краве мляко и за 2015 г. е реализирал 147 мил. тона мляко, (по прогнози на ЕС – наблюдава се повишаване в обемите на производство на краве мляко с 1,2%, и се очаква по-добрите добиви на мляко в конкурентните страни да компенсират намаления брой крави). При динамично променящата се обстановка в развитието на млечното говедовъдство в света, се предполага, че най-бързо ще се адаптират тези страни и региони на планетата, които могат да инвестират най-много в този подотрасъл. По информация на “Dairy Production Trade, July, 2015”, Европейският Съюз (ЕС), като световен лидер в млечното говедовъдство, явяващ се и най-големият производител на краве мляко, с млечна популация от 23,500 милиона млечни

крави, производството на краве мляко за 2015 г. е 147 мил. т мляко. Според International Dairy Federation (IDF, 2014), ЕС е най-големият производител на краве мляко в света с над 27% от общото световно производство на краве мляко, следван от Индия – с 21% , САЩ – с 16–17%, Китай – с 8% , Русия – със 7%, Бразилия – с 6%, Канада – с 5,9%.

Млекопроизводството играе важна роля в поддържането на икономическата и социалната структура, и изграждането на стабилна лидираща икономика в ЕС (Русев и др., 2008; Харизанова, Иванова). От общото световно производство на краве мляко за 2015 г. (492,798 мил. т), по данни на Dairy Production Trade, July, 2015. Европейският Съюз (ЕС) се явява най-големият производител на краве мляко в света. ЕС–28 заема първо място в света по производство на краве мляко за 2015 г. С млечна популация от 9,325 мил. крави, САЩ е страната, която се явява най-големият производител на краве мляко в региона за 2015 г., и се очаква производството на мляко да надхвърли 96,252 мил. т мляко до края на годината, което се дължи не само на интензивната селекция и модернизация на подотрасъла, но и на разширяването на млечните стада, в резултат на националното и международно търсене на елитни животни. Индия заема първо място в света не само по брой на говеда, но и по брой на крави, с млечна популация от 52,500 милиона млечни крави. С производството на краве мляко – 63,500 мил. т мляко за 2015 г., се нарежда на второ място след САЩ. Производството на краве мляко за 2015 г. в Южна Америка (Аржентина и Бразилия) съставлява 44,950 милиона тона мляко, като производството на краве мляко за Бразилия възлиза на 34,250 мил. т, с млечна популация от 21,300 мил. млечни крави; за Аржентина производството на краве мляко за 2015 г. е 10,700 мил. т, с популация от 1,786 милиона млечни крави. Водеща позиция в производството на краве мляко за 2015 г. заема Северна Америка (включваща страните Канада, Мексико и САЩ), с млечна популация от 16,680 милиона млечни крави, като САЩ заема водеща позиция както по брой млечни крави, така и по производство на краве мляко,

следвана от Мексико – с 6,400 милиона млечни крави, с производство на краве мляко от 11,680 мил. т за 2015 г.; Канада е на трета позиция с млечна популация от 955 хиляди броя млечни крави, с производство на 8,535 мил. т. краве мляко. Русия и Украйна са на пето място по брой на млечни крави в света, с 10,330 милиона крави, като Русия е с млечна популация от 7,850 милиона млечни крави и производство на 29,500 мил. т краве мляко за 2015 г., а Украйна – с млечна популация от 2,480 мил. млечни крави, за 2015 г., е произвела, съответно, 11,160 мил. т., краве мляко. Океания е на 7-ма позиция, с 6,370 милиона млечни крави, като Нова Зеландия има 4,800 милиона млечни крави, Австралия е с 1,570 милиона млечни крави. Частта на Нова Зеландия е около 4,6% от производството на краве мляко на световния пазар. Нова Зеландия има най-мощната млечна индустрия в света, тя е и най-големият износител на млечни продукти в света. В тази страна живеят 4,2 милиона души, които отглеждат 5,200 милиона млечни крави. Единственият ограничаващ фактор на страната, за развитие на млечната индустрия в бъдеще, ще бъде урбанизацията на околната среда (земя, стойности и климатичните промени). Тъй като производството на краве мляко в Нова Зеландия зависи от пасищата, климатичните условия могат да окажат значително въздействие върху нивата на производство. Страната е на 8-ма позиция сред 10 страни – производителки на мляко в света за 2013 г. (табл. 3). С произведените над 21,675 т мляко за 2015 г. се нарежда на 7-мо място сред световните производителки на мляко в света. Млечните експерти очакват среден годишен растеж за всяка година напред от 2,8–3,0% до 2017 г. за тази страна. Според анализатори на млечната индустрия (20015, DAAS), ръстът на производство на мляко в ЕС до 2020 година, вероятно в повечето страни, ще остане на нивото на производството за 2015 г. Нова Зеландия и Австралия, като страни – износителки на млечни продукти в Южното полукълбо, ще продължат и в бъдеще да увеличават както производството на мляко, така и на млечни продукти. Очаква се това увеличение да бъде от 3,4–4,8%

Таблица 2. Общо световно производство на краве мляко за различните страни и региони, по години (2011–2015), тонове (1000)

Table 2. Total World Cow's Milk Production for different Countries and regions by years (2011–2015), Thousand tons

Страни Countries	Години / Years					
	2011	2012	2013	2014	2015 Декември/ December	2015 Юли/ July
Аржентина / Argentina	11,470	11,679	11,519	11,100	11,746	10,700
Австралия / Australia	9,568	9,811	9,400	9,700	9,800	9,800
Бразилия / Brazil	30,715	31,490	32,380	33,350	34,500	34,250
Канада / Canada	8,400	8,614	8,443	8,409	8,535	8,535
Китай / China	30,700	32,600	34,300	37,250	37,500	37,500
Европа – ЕС 28/ European Union (EC) 28	138,220	139,000	140,100	146,500	147,000	147,000
Индия / India	53,500	55,500	57,500	60,500	63,500	63,500
Япония / Japan	7,474	7,631	7,508	7,315	7,350	7,350
Корея / Korea	1,888	2,111	2,093	2,073	2,065	2,065
Мексико / Mexico	11,046	11,274	11,294	11,464	11,600	11,680
Нова Зеландия / New Zealand	18,965	20,567	20,200	21,893	22,120	21,675
Филипините / Philippines	17	18	19	20	20	20
Русия / Russia	31,646	31,831	30,529	30,553	29,300	29,500
Тайван / Taiwan	336	348	358	347	350	350
Украйна / Ukraine	10,804	11,080	11,189	11,200	11,160	11,160
Общо / Total	364,749	373,554	376,832	391,674	396,546	395,085
САЩ / USA	89,020	91,010	91,277	93,461	96,252	94,710
Световно производство на краве мляко World Dairy Milk Production	453,769	464,564	468,109	485,135	492,798	489,795

Източник: / Source: "Dairy World Markets and Trade", July, 2015, USDA.

Таблица 3. Световно производство на краве мляко – 10-те водещи страни в света за периода 2011–2013 г., тонове (1000)

Table 3. World Dairy Milk Production – 10 Top countries all the world for the period 2011–2013 years, Thousand tons

Производство на краве мляко по години Dairy Milk Production on the years	Години / Years		
	2011	2012	2013
Европейски Съюз / European Union-(EC) -28	133 700 000	135 350 000	136 000 000
<u>Страни / Countries</u>			
САЩ / USA	89 015,235	90 865,000	91 271,058
Индия / India	57 770,000	59 805,250	60 600,000
Китай / China	36 928,896	37 784,491	35 670,002
Бразилия / Brazil	32 096,214	32 304,421	34 255,236
Руска федерация / Russia	31 385,732	31 500,978	30 285,969
Германия / Germany	30 323,465	30 506,929	31 122,000
Франция / France	24 361,095	23 998,422	23 714,357
Нова Зеландия / New Zealand	17 339,000	19 129,000	18 883,000
Турция / Turkey	13 802,428	15 977,837	16 655,009
Англия / England	13 849,000	13 843,000	13 941,000
Общо производство на краве мляко в света Total World Dairy Milk Production	616 956,092	630 183,853	635 575,895

Източник: / Source: "Dairy World Markets and Trade", July, 2014, USDA.

Южна Америка (Аржентина и Бразилия) е произвела 44,950 милиона тона краве мляко за 2015 г., като производството на краве мляко за Бразилия съставлява 34,250 мил. т, с млечна популация от 21,300 мил. млечни крави; за Аржентина производството на краве мляко за 2015 г., възлиза на 10,700 мил. т, мляко, с популация от млечни крави, съответно 1,786 мил. крави. Азия е на 6-то място в света по брой на млечни крави, с 8,455 милиона млечни крави, Китай е с млечна популация от 8,400 милиона млечни крави, Япония със 755 хиляди броя млечни крави, произвели общо 44,850 мил. т краве мляко за 2015 г. Произведеното краве мляко за Китай възлиза на 37,500 мил. т, а за Япония производството на краве мляко е съответно 7,350 мил. т. Океания е на 7-ма позиция, от 6,370 милиона млечни крави, Нова Зеландия има 4,800 милиона млечни крави, Австралия е с 1,570 милиона млечни крави. На табл. 2 е представена динамиката на изменение в производството на краве мляко за отделните наблюдавани страни в света за годините, (2011–2015 г.) в тонове (1000 тона) (“Dairy World Markets and Trade”, July, 2015, USDA). По данни на DAAS, 2015, в някои страни на ЕС, Канада, Корея, Япония, Швейцария, Норвегия и Израел и в близко бъдеще ще се очаква намаляване производството на мляко. Скоростта на структурните изменения в тези страни, внедряването на ефективни технологии и системи в млечните стопанства и техният потенциал в генетически и финансов аспект ще определят колко мляко ще се произвежда в бъдеще в тези страни. В някои от бившите страни на Източна Европа, Русия, Индия, Пакистан, Уругвай може да се очаква значително увеличение на млечното производство, което не представлява проблем за тях. Ограничаващи фактори ще бъдат политическата стабилност и достъпът до капитали (ноу-хау). Крупните производители на САЩ и Западна Европа (Великобритания, Ирландия, Дания, Германия, Франция, Холандия, Испания) се явяват действителните производители на големи количества мляко. Млечни анализатори са установили, че на теория пазарната цена ще бъде равна на средните разходи на производителите на големите количества мля-

ко. В тези страни и в някои от конкурентните страни в Източна Европа се изградиха нови, конкурентни, интегрирани, модернизирани, високотехнологични ферми за производство на висококачествено краве мляко, биогаз и електроенергия, осигуряващи, перфектно опазване на околната среда, увеличаване производителността на труда и ефективността на сектора. Млечното говедовъдство е от дългосрочно стратегическо значение за осигуряване на висококачествени и безопасни млечни продукти за европейските граждани, което предполага, че ЕС не трябва да изпада в зависимост от неевропейски източници за доставка на мляко. С цел гарантиране жизнеспособността на европейската млечна индустрия и след 2015 г., т.е. след отпадане на млечните квоти, ЕС ще разработи нова „Концепция–Стратегия“ за направление и регулиране системата за управление на производството на краве мляко, предлагането на мляко и млечни продукти, съчетано с предпазните мерки за подкрепа на цените, които да предотвратяват спадането на производствените цени под определено равнище и осигурят достатъчно резервни запаси, с цел покриване на непредвидения недостиг при екстремни ситуации или при природни бедствия.

Основните насоки за развитие на млечното говедовъдство в нашата страна се изразяват в: повишаване продуктивността на кравите, при рационално използване на всички възможности за отглеждане на подходящи породи говеда. Отчитайки световните тенденции в развитието на млечното говедовъдство, процесите в страната ни значително се ускориха след провеждане на специализация на отделните породи. Данните от „Агростатистика“ – МЗХ, 2013, показват, че за 2013 г. броят на стопанствата (фермите) с млечни крави в страната се е увеличил с 4% спрямо предходната година, а броят на отглежданите в тях животни – с 6,4%. Най-голямо увеличение както в броя на стопанствата, така и на млечните крави в тях, се наблюдава при ферми с капацитет от 20 и 49 животни, и със размер на стадата – 100 и повече животни. Общият брой на говедата в страната в края на 2013 г. възлиза на 575 584 хил. броя говеда, което е с 9,4% повече спрямо

2012 г. Общият брой на кравите за 2013 г. съставлява 346,8 хил., което е с 9,3% повече спрямо предходната година. Над една трета от тях се отглеждат в Южен централен район. Броят на млечните крави се е увеличил с 6,4%, което съставлява 307 097 хил. броя млечни крави в края на 2013 г. Производството на краве мляко за 2013 година е съответно 1 115 081 литра, което е с 5,1% увеличение в сравнение с 2012 г. Най-голям дял в общия добив на краве мляко за 2013 г. заема Южен централен район, съответно – 29,2%. През 2013 г. броят на

стопанствата с млечни крави се увеличава с 4% спрямо предходната година, а броят на отглежданите в тях животни – с 6,4%. Най-голямо увеличение както на броя на стопанствата, така и на млечните крави в тях се наблюдава при стопанствата с между 20 и 49 животни, и със 100 и повече животни. Към края на 2013 г. намаляват стопанствата с между 3 и 19 млечни крави, както и броят на животните в тях.

На национално равнище, в страната не е извършен анализ на млечни говедовъдни ферми от I-ва категория, въз основа на регистъра на

Таблица 4. Ферми за производство на краве мляко – I-ва група, към 01.03.2014 г. (по категории)

Table 4. Dairy Farms for the Production Milk Cow's – I-(Furst Group) to 01.03.2014

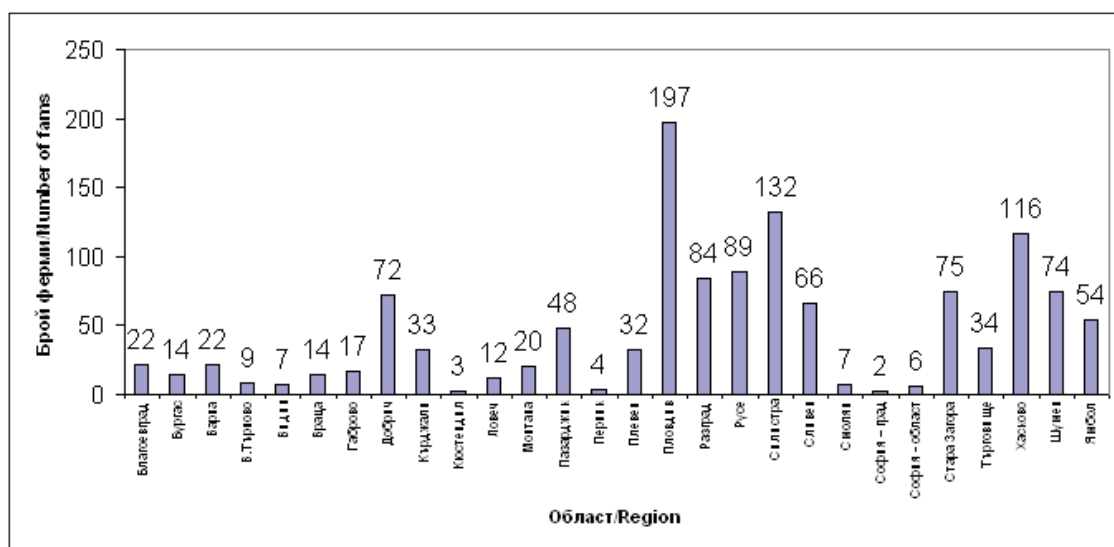
Област / Region	Ферми Farm Брой - Number	Крави Брой - Number of Cows	1 – 25 Бр.крави Number of Cows	26 – 50 Бр.крави Number of Cows	51 – 100 Бр.крави. Number of Cows	101 – 250 Бр.крави Number of Cows	251 – 500 Бр.крави Number of Cows	Над 500 Бр.крави Number of Cows
Благоевград / Blagoevgrad	67	2031	35	24	8	-	-	-
Бургас / Burgas	79	6570	21	28	17	13	-	-
Варна / Varna	49	2592	23	13	6	6	1	-
В. Търново / V. Tarnovo	118	7177	31	46	31	5	4	1
Видин / Vidin	38	2071	13	14	9	-	2	-
Враца / Vratza	81	3592	17	44	17	2	1	-
Габрово / Gabrovo	47	2434	20	12	11	2	2	-
Добрич / Dobrich	192	9008	93	55	31	10	1	2
Кърджали / Kardzhaly	67	2116	51	15	-	1	-	-
Кюстендил / Kustendil	18	707	5	10	2	1	-	-
Ловеч / Lovech	57	2606	22	20	7	8	-	-
Монтана / Montana	94	5672	31	33	22	5	2	1
Пазарджик / Pazardzhik	113	3596	59	38	14	2	-	-
Перник / Pernik	23	1083	9	9	3	2	-	-
Плевен / Pleven	120	5272	40	38	39	3	-	-
Пловдив / Plovdiv	481	23221	241	125	82	23	4	6
Разград / Razgrad	192	6165	134	37	11	7	2	1
Русе / Rouse	148	4971	94	30	17	5	2	-
Силистра / Sillistra	179	4088	133	34	8	4	-	-
Сливен / Sliven	181	9282	73	55	37	13	1	2
Смолян / Smolyan	14	444	9	3	2	-	-	-
София – град / Sofia – city	20	1027	2	6	11	1	-	-
София – област / Sofia – region	47	2572	11	13	20	3	-	-
Стара Загора / Stara Zagora	245	10692	107	82	38	16	1	1
Търговище / Targovishte	104	4813	45	36	15	6	2	-
Хасково / Haskovo	317	10725	153	108	48	7	1	-
Шумен / Shumen	217	7115	133	56	15	11	2	-
Ямбол / Yambol	197	7486	101	58	23	13	2	-
Общо / Total	3505	147 148	1704	1042	544	169	30	14

Източник: МЗХ, София, *Аграрен доклад, 2014 г.* / Source: MA, Sofia, *Agriculture Report, 2014.*

фермите от I-ва категория на МЗХ за 2014 г. (табл. 4) (www.mzh.government.bg). Направеното изследване на фермите от I-ва категория в страната ни включва важни показатели, влияещи на ефективността и рентабилността при производството на мляко. Изследвани са общо 3 505 млечни ферми от регистъра на I-ва категория ферми, от цялата страна, в които се отглеждат 147,148 млечни крави, разпределени в 5 групи, според размера на стадата, по ме-

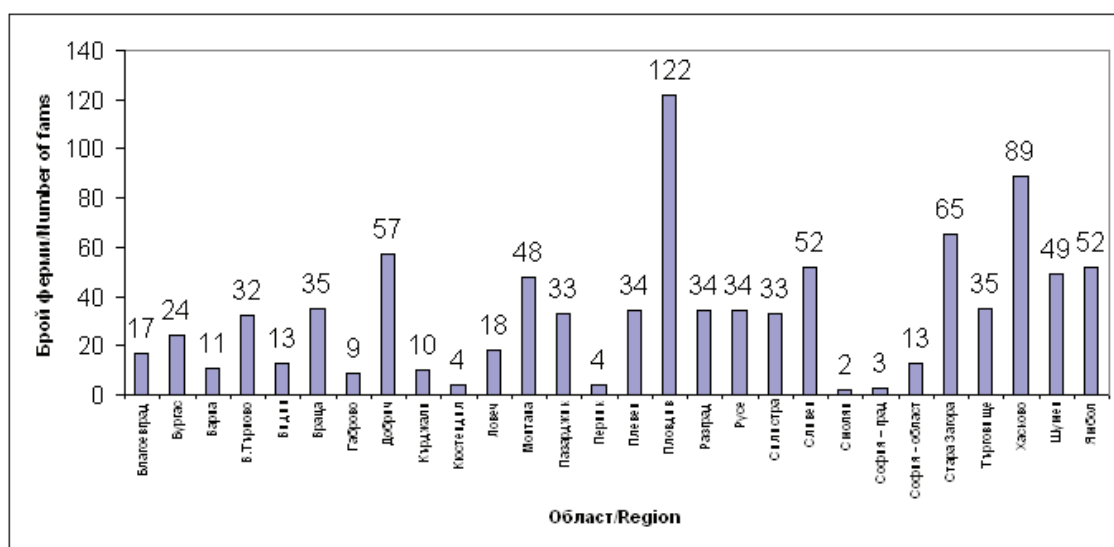
тодика за комплексна бална оценка на Русев, 2003, осъвременена 2008 г., съответно: от 1 до 25 броя крави; от 26 до 50 броя крави; от 51 до 250 броя крави; от 250 броя крави до 500 броя крави; пета група над 500 крави). Въз основа на анализ на проучваните млечни ферми, регистрирани първа категория, са направени следните обобщения:

- Най голям е броят на млечните ферми в Пловдивска област, съставляващи 15,8% от

Фиг. 1. Първа група от 1 до 25 крави

Fig. 1. First group from 1 to 25 cows

Фиг. 2. Втора група от 26 до 50 крави

Fig. 2. Second group from 26 to 50 cow

млечната популация, където се отглеждат 17,5% от общия брой крави от регистрираните първа категория ферми.

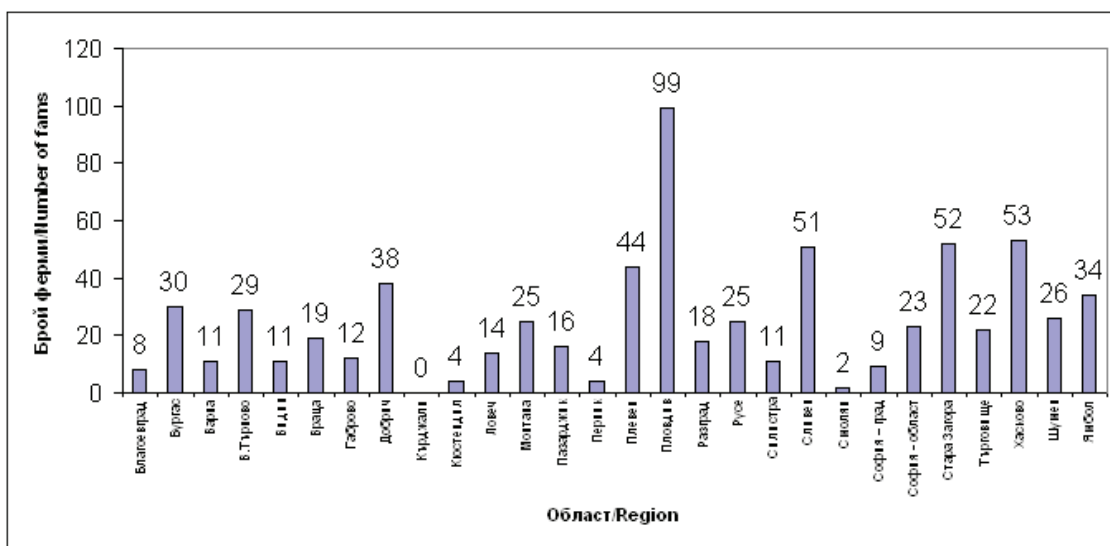
- На второ място е област Хасково с 9% от млечните ферми и 7,2% от броя на кравите първа категория.

- Близки до тези проценти са млечните ферми от областите: Стара Загора (където броят на млечните крави заема 7,3% от общия брой на кравите в страната, първа категория); Сли-

вен, Добрич, Велико Търново, Бургас, Ямбол са областите, в които броят на млечните крави варира от 6,3 – 5,1% от регистрираните крави, първа категория в страната.

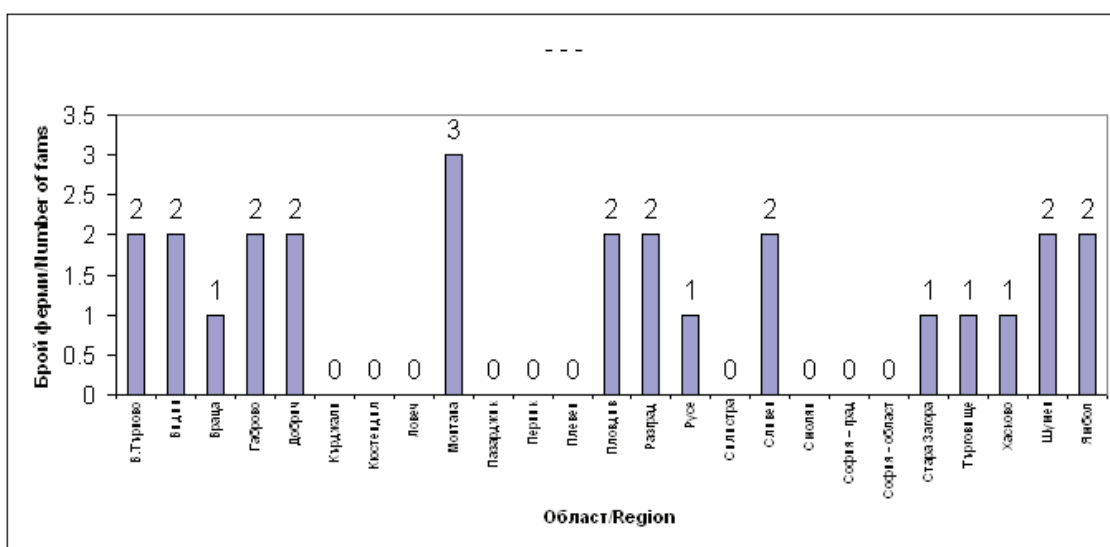
- В останалите области процентите на отглежданите крави варират от 0,6% до 3,4%.

Средният размер на стадата в първа категория ферми е около 42 броя крави, като варирането както по отношение броя на кравите, така и по отношение броя на фермите в различните

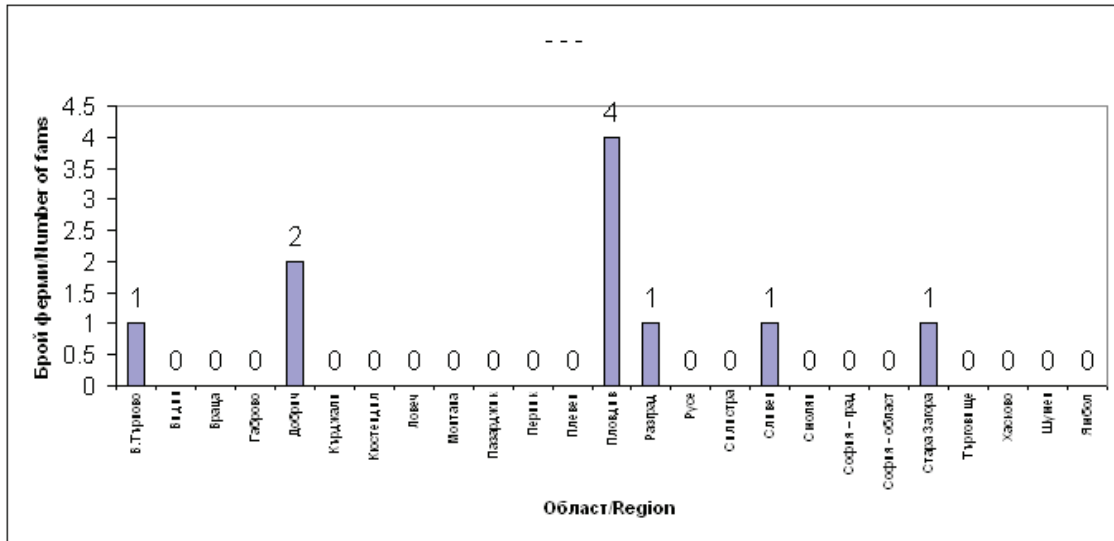
Фиг. 3. Трета група от 51 до 250 крави

Fig. 3. Third group from 51 to 250 cows

Фиг. 4. Четвърта група ферми от 251 до 500 крави

Fig. 4. Fourth group from 251 to 500 cows

Фиг. 5. Пета група ферми – над 500 крави

Fig. 5. Fifth group with more than 500 cows

Източник: МЗХ, „Агростатистика“, 2012.

области е голямо: в първите две категории – от 1–25 броя крави и от 25 до 50 броя се отглеждат 70% от общо регистрираните в първа категория млечни крави; в следващите 3 категории от 51 до 250 крави, от 251 до 500 и над 500 крави се отглеждат 30% от общо регистрираните в първа категория крави. Резултатите от изследването са представени във фигурите:

В категоризираните първа група (от 1 до 25 крави) малки ферми най-много крави се отглеждат в Пловдивска област, Силистра, Хасково и Русе. Характерното за тази група ферми е, че с изключение на доенето, охлаждането и съхранението на млякото, останалите технологични операции се извършват ръчно.

В тази категория ферми (от 26 до 50) се отглеждат 25% от кравите, като I-во място заема Пловдивска област. Технологичното равнище на тези ферми е много ниско – остаряла и неподходяща материална база, почти никаква механизация, с изключение на доенето, оцеляването им е на ръба и то благодарение на използване на безплатни пасища през летния период. Възрастовият състав на фермерите основно е над 55 години. Голяма част от тях са неперспективни и нямат финансови възможности за модернизация и разширение на фермите.

В тази група най-голям е броят на фермите в Пловдивска, Старозагорска и Хасковска области. В категорията от 51 до 250 крави най-много крави се отглеждат в Пловдив, следвани от Хасково и Стара Загора. Тези ферми имат потенциал за модернизация чрез реконструкция и ново строителство.

В тази категория млечни ферми (от 251 до 500 крави) са анализирани 26 ферми. Технологиите на отглеждане на кравите в изградените нови модерни ферми от тази категория са: свободно боксово отглеждане на кравите в сгради с пердета на страничните стени; хранене с комплектни дажби, приготвени и раздавани с мобилни смесители; доене в автоматизирани доилни зали; скреперни системи за почистване на тора със сепариране на течна и твърда фракция в няколко от фермите; управление на фермите с използването на специализирани програмни продукти за репродукция, хранене, селекция, финанси и счетоводство.

В категорията млечни ферми с над 500 крави, броят на фермите в страната е много малък, което е добре илюстрирано на фиг. 5. В тези ферми степента на механизация на основните технологични процеси е значително висока, в сравнение с по-малките ферми. Те имат отличен

потенциал за модернизация, с оглед повишаване на конкурентността им. Най-висока е концентрацията на млечните стада в категорията над 100 крави в Пловдивска облас, Добрич, Велико Търново, Старозагорска, Разград, Сливен.

ИЗВОДИ

В регистрираните първа категория млечни ферми се отглеждат 47,9% от общото поголовие крави в страната, като 52,1% от тези ферми са на незадоволително технологично ниво на развитие и ниска конкурентност. Със средна конкурентност са около 29,4% от фермите. С висока конкурентност са около 21,5%. Резултатите от проучването показват, че за да е ефективно и рентабилно млечното говедовъдство в страната, трябва да продължи процесът на реструктуриране, окрупняване, т. е. да продължи концентрацията на млечните стада и да се работи в посока на увеличаване на млечните стада и повишаване на средната млечност. Млечните ферми с над 50 крави трябва да се стремят към средна млечност над 7 000 kg (средната млечност в ЕС), за да могат да устоят на конкурентните ферми.

За да посрещне предизвикателствата на конкуренцията в световен мащаб, млечното говедовъдство у нас трябва да има: ясно очертана икономическа среда, да използва най-ефективно субсидиите за инвестиции от ЕС; да насърчава и подпомага младите фермери, отглеждащи 20–30 крави, с цел изграждане на нови ферми, на добро технологично равнище, с капацитет от 50 и 100 крави.

ЛИТЕРАТУРА

Гайдарска, В., Стойков, П., Иванова, Т., Харизанова, Ц., 2010. Бъдещето на млечното говедовъдство – предизвикателства и перспективи за развитие. Животновъдни науки, приложение 1, с. 219-225

Гайдарска, В., П. Стойков. 2011. Млечното говедовъдство в света – тенденции и предизвикателства. Сборник доклади от научната конференция „Традиции и съвременност във ветеринарната медицина“, София, ЛТУ: 162-171

Козелов, Л., В. Гайдарска, 2011. Состояние перспективи развития молочного скотоводства в Болгарии. Simpozionulu științiv cu participare internațională, 6-8 october, Maximovca-Moldova. Realizări și perspective în zootehnie, biotehnologii și medicină veterinară: 391-399

Кръстев, К., 2011. Етологична оценка на технологията за фиксирано отглеждане на дойни крави в закрыта сграда. Селскостопанска наука. 44, 3: 73-79

Русев, Н. Н., 2003. Методика оценки молочных ферм: Проект „Повышение продуктивности в молочном скотоводстве“, СА, с. 43.

Русев, Н., В. Гайдарска, Цв. Харизанова, 2008. Проучване и комплексна оценка на говедовъдни ферми. Научна конференция, 19-20.11. ВМФ – ЛТУ София. Сборник доклади, част 1, с. 55-62

Русев, Н., В. Гайдарска, 2008. Проучване и комплексна оценка на говедовъдни ферми с различен капацитет. Животновъдни науки, кн. 3, с. 22-28

Стойков, П., Гайдарска, В., Момчилова, Л., Харизанова, Ц., 2010. Сравнително проучване върху млечната продуктивност на първа лактация и продуктивното дълголетие на крави – дъщери на различни сименталски бикове. Животновъдни науки, приложение 1, с. 80-83

Харизанова, Ц., Пенева, М., Мишев, Пл., Сцистер, Л., 2010. Икономически принципи на отглеждане на животни в земеделски стопанства. Хуманно отношение към селскостопанските животни. Качество на хранителните продукти, околната среда и икономиката. Консорциум по проект WELANIMAL, София, с. 129-149

Харизанова, Ц., В. Гайдарска, П. Стойков, 2012. Обосновка на минималната изискуема норма на възвръщаемост на собствения капитал в млечното говедовъдство. Икономика и управление на селското стопанство, 2, с. 17-22

Boettcher, P. J., 2001. 2020 Vision? – The future of Dairy Cattle Breeding from an Academic Perspective. University of Guelph, Ontario, Canada.

Burnside, E. B. 1994. Annual Research Report. University of Guelph.

Buckley, F., P. Dillon, M. Rath, R. F. Veerkamp, 2000. The relationship between genetic merit for yield and live weight condition score and energy balance of spring calving Holstein Friesian dairy cows on grass based systems of milk production. J. Dairy Sci. 83, 1878-1886

Haiger, A., 2000. Lifetime Dairy Performance as Breeding aim Conference, Switzerland.

Lucy, M. C, W. G. Weber, L. H. Baumherd, B. S. Seguin, A. T. Koenigsfield, L. B. T. Or, 2004. Improvements made to PTAT calculations, Stability of Proofs, Research Holstein Association USA. Nebel, R. L. and M. L. McGiliard. 1993. Interactions of high milk yield and reproductive performance in dairy cows. J. Dairy Sci.76: 3257-3268

Harris, B. L., A. M. Winkelman, 2000. Influence of North American Holstein genetics on Dairy Cattle performans in New Zealand. Page 122 in Proc. 2000; Australia.

Hoffmann, H., 2005. Farm Strategies under the Aspect of Sustainability “DFE”.

www.mzh.government.bg

Dairy Association Animal Science (DAAS, 2014, 2015). “Dairy World Markets and Trade”, July, 2015, USDA.

Eurostat News. 2013, 2014. Cows milk collection slightly increased EU.

EUROSTAT, 2009, 2010, 2012.

FAO, 2014, 2015.

Аграрен Доклад на МЗГ за 2013 г.

DAIRY CATTLE – SITUATION AND CHALLENGES

V. Gaidarska

Institute of Animal Sciences – Kostinbrod

ABSTRACT

Dairy cattle breeding is a major sub-branch of agriculture both in the world and in our country. The aim of this study is to analyze the tendencies in the development of dairy farming in Bulgaria and worldwide. Dairy cattle breeding in a global scale is in a process of consolidation, modernization and increase in the average milk yield. In Bulgaria the number of dairy farms with 1 to 9 dairy cows' decreases, while the number of farms with more than 15 animals increases and the average milk yield rises. Although the process of consolidation and modernization and the increase in average milk yield, the quantity of produced cow milk and the number of dairy animals in Bulgaria gradually reduce.

Key words: dairy cattle, tendencies, quantity of produced cow milk